

ERZİNCAN TÜRKÜLERİNDE GURBET TEMASI

THE THEME OF ABROAD IN ERZİNCAN FOLK SONGS

*Ruhi KARA **

*Oğuzhan YILMAZ ***

ÖZET

Türk duruşunun, düşünce ve yaşayış biçiminin yansıtıcısı niteliğinde olan türkülerimiz, vatan topraklarının muhtelif yerlerinde yaşayan insanlarımızı birbirlerine anlatarak, tanıtarak, sevdirek; onları iyi ve kötü günde aynı duygular etrafında birleştirerek, millî birlik ve beraberliğimizin güçlenmesine zemin hazırlamış, katkıda bulunmuşlardır. Herhangi bir zaman ve mekân mefhumu gözetmeksizin Aydın'da zeybek, Toroslarda bozlak, Erzurum'da tatyán, Karadeniz'de yol havası, Urfa'da hoyrat, Malatya'da Arguvan olan türkülerimizde doğum ve ölüm gerçeğinden sevgimize; gurbete gönderdiğimiz evladımızdan evleşimize konan kargaya, pınar başında su dolduran güzellerden, gökte uçan turnalara kadar pek çok şeyi bulmak mümkündür. Bu çalışmada türkülerin zengin dünyasından hareketle Erzincan türkülerindeki gurbet temi üzerinde durulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Erzincan, türkü, gurbet, tema

ABSTRACT

Our folk songs which are the reflector of Turkish posture, mind and life style have described introduced and endeared the people to themselves who live in different parts of the motherland and also brought them together around the same emotions in good and bad situations by doing this our folk songs put the way for our national unity and solidarity to be powerful. Without any time or any place, it is possible to find many things in our folk songs like crane flying in the sky, the beautiful girls filling water near a stream, the crow on our house, our children living abroad, our love, birth and death reality, zeibek in Aydın, bozlak in Toros mountains, tatyán in Erzurum, street play in Black sea region, rough in Urfa Arguvan in Malatya. In this

*Yrd. Doç. Dr., Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Bölümü, ruhikara24@hotmail.com

**Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Bölümü, oguzhan24@hotmail.com

study, with the help of wealthy world of our folk songs it has been stated on abroad theme in Erzincan folk songs.

Key Words: *Erzincan, folk song, abroad, theme*

I. GİRİŞ

*“ Şu yüce dağları duman kaplamış
Yine mi gurbetten kara haber var
Seher vakti bu yerde kimler ağlamış
Çimenler üstünde gözyaşları var”*

Kültür bir topluluğu diğerlerinden farklı kılan, o topluma özgü maddi ve manevi değerler bütünüdür. Kuşkusuz bu değerler bütünü içinde türkülerin önemli bir yeri vardır. “Kültür hazinemizin en önemli unsurlarından biri olan türkülerimiz, geçmişi aydınlatarak millete ait geleneği geleceğe aktarırlar. Türküler bizi biz yapan, bizi başkalarından ayıran en kıymetli değerlerimizdendir. Türkülerin her bir kelimesinde asıl özümüz saklıdır. İnsan hassasiyetinin derinliklerinden çıkarak bir kimliğe bürünen türküler zamanla milletin kimliği olurlar. Bu sebeple bir milleti tanımak, o millet hakkında bilgi sahibi olmak istiyorsak, öncelikle o milletin kültürel değerlerine bakmamız gerekir. Bütün kültür değerlerini özellikle bu kültür unsurlarından biri olan türkülerini unutan bir millet özünü, geçmişini unutmuş, kimliğini yitirmiş, yabancılaşmaya, başkalaşmaya mahkûm olmuş demektir.”³

Türkçe söylenmiş şiir anlamına gelen “türkü” kelimesini “Azeri Türkleri mahını; Başkurtlar halk yırı; Kazaklar Türkî, türk, halk eni; Kırgızlar eldik, ır türkü; Kumuklar yır; Özbekler Türkî, halk koşığı; Tatarlar halk cırı; Türkmenler halk aydımı; Uygur Türkleri de nahşa, koça nahşesi”⁴ biçiminde telaffuz ederler.

Muhtelif Türk boylarında farklı kelimelerle ifade edilen “türkü” kavramına ilişkin Türk edebiyatının önde gelen isimleri ve konu alanı uzmanlarınca aynı eksende pek çok tanım geliştirilmiştir. Türkü, Türk Dil Kurumuna ait Türkçe Sözlük’te “Hece ölçüsüyle yazılmış ve halk ezgileriyle bestelenmiş

³ Güladağ Çetindağ (2005), **Elazığ Türküleri**, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Elazığ, s. XV.

⁴ Kültür Bakanlığı, **Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1991, s. 908-909.

manzume”⁵ olarak tanımlanırken, Köprülü, “Türlere mahsus bir besteyle söylenen ve diğer halk şiiri türünden ezgisi ile ayrılan halk şarkıları”⁶ biçiminde türkü kavramına açıklık getirmiştir. Yine Boratav türkü için aynı minval üzere “Düzenleyicisi bilinmeyen, halkın sözlü geleneğinde oluşup gelişen, çağdan çağa ve yerden yere içeriğinde olsun, biçiminde olsun değişikliklere (zenginleşmelere, bozulmalara, kırılmalara) uğrayabilen ve her zaman bir ezgiye koşulmuş olarak söylenen şiirlerdir.”⁷ demiştir.

“Türküler başlangıçta bir olay üzerine yakılırlar. Bu olaylar bütün bir milleti ilgilendirecek kadar büyük nitelikler taşıyabileceği gibi, dar çevrelerde meydana gelen cinsten de olabilir. Aşk, gurbet, ölüm, seferberlik, doğal afetler, oymak kavgaları, eşkıya baskınları, bir kalenin düşmesi, bir vatan parçasının elden çıkması gibi sosyal olaylarla; sevda, talihe kıзма, şansa küsme gibi duygular türkülerin doğuş şartlarını hazırlayan sebeplerin başında gelir. Bu olayı yaşayan veya duyguyu taşıyan sanatçı kişinin bunları halk şiiri ile ifade etmesi türkülerini meydana getirir.”⁸

“İnsanoğlunun başına gelen olayları, bunun toplum içindeki iz ve akislerini, aşk, hasret, gurbet gibi yeryüzünün ortak duygularını, mertlik ve kahramanlık gibi millî karakterleri, tarihî olayları konu alan bir kültür hazinesi”⁹ biçiminde tarif edilen türküler “başlangıçta ferdi özellikler gösterse de zamanla halkın dilinde ve telinde nakış nakış işlenmiş, özümlemiş, yorumlanmış, yeni boyutlar kazanmış, çeşitli değişikliklere uğrayarak ferdiliklerini kaybetmişler.”¹⁰

“Türkülerimizde birlik beraberlik, yürek, sevgi, bağ, duygu, vatan ve bayrak bütünlüğü gibi millî değerler mevcuttur.”¹¹ O kadar ki halk muhayyilesinin ortak ürünleri hâline gelen türkülerde millîlik vasfının ön plana çıkması, aynı bayrak altında gölgelenip aynı topraklarda yaşamak ilkesine “birlikte türkü söyleyebilmek”¹² düsturunu da eklemiştir.

⁵ Türk Dil Kurumu, **Türkçe Sözlük**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2005, s. 2021.

⁶ M. Fuad Köprülü, **Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar**, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 1976, s. 246.

⁷ P. Naili Boratav, **100 Soruda Türk Halk Edebiyatı**, Gerçek Yayınevi, İstanbul 1969, s.163.

⁸ Mehmet Özbek, **Folklor ve Türkülerimiz**, Ötüken Yayınları, İstanbul 1981, s. 65.

⁹ Mehmet Özbek, **Folklor ve Türkülerimiz**, Ötüken Yayınları, İstanbul 1975, s. 63.

¹⁰ Fahri Taş ve Salih Turhan, **Erzincan Türküleri 1-2**, Ankara 2004, s.42.

¹¹ Mustafa Uçar, **Erzincan Örf ve Adetlerimizden Bir Demet**, Erzincan Belediyesi Yayınları, Erzincan 1998, s. 208.

¹² Nevzat Köseoğlu, **Millî Kültür ve Kimlik**, Ötüken Yayınları, İstanbul 1995, s. 24.

Gerçekten de Türk duruşunun, düşünce ve yaşayış biçiminin yansıtıcısı niteliğinde olan türkülerimiz “vatan topraklarının muhtelif yerlerinde yaşayan insanlarımızı birbirlerine anlatarak, tanıtarak, sevdirecek; onları iyi ve kötü günde aynı duygular etrafında birleştirerek, millî birlik ve beraberliğimizin güçlenmesine zemin hazırlamış, katkıda bulunmuşlardır.”¹³

Herhangi bir zaman ve mekân mefhumu gözetmeksizin “Aydın’da zeybek, Toroslarda bozlak, Erzurum’da tatyân, Karadeniz’de yol havası, Urfa’da hoyrat, Malatya’da Arguvan”¹⁴ olan türkülerimizde “doğum ve ölüm gerçeğinden sevgimize; gurbete gönderdiğimiz evladımızdan evleğimize konan kargaya, pınar başında su dolduran güzellerden, gökte uçan turnalara kadar pek çok şeyi bulmak mümkündür.”¹⁵ “Türküler kimi zaman bir ninni olmuş, bir anne sütü sıcaklığında çocuğun ses ve söz dağarcığına akmış, kimi zaman bir ölüm ya da ayrılığın acısıyla yoğrularak katılmış, kimi zaman kadere boyun eğmenin sessizliğini ve çaresizliğini yaşatırken kimi zaman da zulme, haksızlığa, saygısızlığa başkaldırının güçlü sesi olmuştur.”¹⁶

Bu çalışmada türkülerin zengin dünyasından hareketle Erzincan türkülerindeki gurbet temi üzerinde durulmuştur. Çalışma esnasında Erzincan’a ve Erzincan türkülerine dair önemli eserler veren Pertev Naili Boratav, Fahri Taş, Salih Turhan, Enver Gökçe, Mustafa Uçar, Metin Eke ve Mehmet Akman gibi türkülere gönül veren folkloristlerin eserlerinden önemli ölçüde istifade edilmiştir.

II. ERZİNCAN VE ERZİNCAN TÜRKÜLERİ ÜZERİNE

Tarihte “Eriza, Aziris, Arzancan, Ezirgân, Erzingân” adlarıyla bilinen¹⁷ ve bugün Erzincan olarak anılan muhit, etrafı dağlık, ortası bağlık diye tavsif edilen Anadolu’nun sevimli, bir o kadar da elem dolu şehirlerinden biridir. Erzincan’ın Rus ve Ermeni mezalimini görmesi; 27 Aralık 1939 ve 13 Mart 1992 olmak üzere son yüzyılda iki büyük deprem yaşaması; bu depremlerin can kayıplarına sebebiyet vermesi; Erzincan halkını Taş’ın söylemi ile “perişan etmiştir.”¹⁸ Bütün bu vakalar yetmezmiş gibi yoksulluk ve işsizlik gibi meselelerin de giderek artması, elim duygularla pek çok insanın toprağından

¹³ Fahri Taş ve Salih Turhan, *age*, s. 39.

¹⁴ Halil Atılğan, *Türkülerin İsyanı*, Akçağ Yayınları, Ankara 2003, s. 19.

¹⁵ Fahri Taş ve Salih Turhan, *age*, s. 58.

¹⁶ Ali Yakıcı, *Halk Şiirinde Türkü*, Akçağ Yayınları, Ankara 2007, s. 13.

¹⁷ T. Erdoğan Şahin, *Erzincan Tarihi*, Erdav Yayınları, Erzincan 1985, s. 138.

¹⁸ Fahri Taş, “Türkülerimiz ve Oyunlarımız III”, *Mengüceli*, s.12.

kopmasına ve sıla hasreti çekmesine neden olmuştur. Şartlar neticesinde çaresiz ve yalnız kalan Erzincan insanı, derdini derinden paylaşacağı kimse-leri yanında bulamayınca şikâyetini, selamını, sevdasını, ahvalini türkülerin diliyle terennüm etmiş ve sılasına göndermiştir. Bu durum Erzincan türküleri içinde gurbet temalı türkülerin önemli bir yekûn tutmasını sağlamış ve bir anlamda “Erzincan türkülerinin bütün satırlarının altında gurbet kokusunu teneffüs etmek mukadder olmuştur.”¹⁹ İşte bu vesileyle aşağıda gurbet temalı Erzincan türkülerinden birkaçı hakkında fikir yürütülecektir.

Gurbet elde bir hal geldi başıma

Ağlama gözlerim Mevla kerimdir

Derman arar iken derde düş oldum

Ağlama gözlerim Mevla kerimdir²⁰

Gurbet deyince ilk akla gelenlerin başında kuşkusuz Erzincan yöresine ait yukarıdaki türkü gelir. İnsanlar sevdalarıyla beraber umutlarını da valizlerine koyarak daha müreffeh bir hayat sürebilmek için gurbetin yolunu tutarlar. Fakat feleğin çarkı çoğu zaman tersine döner ve hiçbir şey yolunda gitmez. Türküde derdine derman bulmak maksadıyla gurbete giden “ben” kelimesinin tam manasıyla hüsrana uğramıştır ve dertlere gark olmuştur. Bu nedenle üzülmede, gözyaşı dökmektedir. Fakat bu hüznün ve gözyaşı bir isyan niteliğinde değildir. Mevla'nın kerim olduğuna inanan “ben” ayrılık yarasıyla yüreği sızlamasına rağmen Rabbine sığınmakta bir lahza olsun tereddüt etmemektedir.

Gurbet elde yad ellerin derdini

Çekeyim de eyleneyim bir zaman

Yaralı sineme bal ile tuzu

Ekeyim de eğleneyim bir zaman²¹

Erzincan yöresinde yine çok bilinen ve gurbetin acı yüzünü farklı bir nazarla veren türkülerden biridir. Türkçe Sözlük'te eğlenmek kelimesi “bir yerde durmak, beklemek, tevakkuf etmek, oyalanmak”²² anlamında verilir. Türkünün bağlamı dikkate alındığında buradaki eğlenmek kelimesi oyalanmak manasında kullanılmıştır. Öyle anlaşılıyor ki “ben” sılada acı bir hadise ya-

¹⁹ Enver Gökçe, **Eğin Türküleri**, Evrensel Basım Yayım, İstanbul 2001, s. 37.

²⁰ Fahri Taş ve Salih Turhan, **age**, s.458.

²¹ **Age**, s.460.

²² Türk Dil Kurumu, **age**, s. 607.

şamıştır ve bu acının kesifliğini bir nebze olsun azaltabilmek maksadıyla gurbete gitmeyi istemektedir. Türküde “ben” öylesine şuurcludur ki orada aşına olmadığı insanların kahrını çekeceğini de, durumunun daha kötüye gideceğini de bilmektedir. Fakat bir anlamda acı çekmeyi zevk edinmiştir ve acıyı başka bir acıyla bastırma yoluna tevessül etmiştir. Ekseriyetle gurbet yoluna revan olanlar zengin olma, mutlu yaşama gibi güzel hayaller peşinde koşarlar. Bu türkü de diğerlerinden farklı olarak gurbet, kahır çekmek, zaten yaralı olan sineye tuz basmak için tercih edilir.

Yemen bizim neyimize

Şivan düştü evimize

Bak yavrular yetim kaldı

Güvenmeyin beyinize²³

Osmanlı Devleti döneminde 1908 yıllarında Yemen Savaşı sırasında bu savaşla ilgili pek çok türkü yakılmıştır. Bu türküde vatani görevini yapmak için gurbete gidip geri dönemeyen evli, çoluk çocuk sahibi bir bey üzerine söylenmiştir. Türküde şehit olan bir askerin evine düşen şivan ve arkasında bıraktıkları anlatılır. Şehit olan Hakk’ın rahmetine kavuşmuştur; lakin arkasında kalan insanlar için dayanılmaz anlar henüz başlamaktadır. Zira evin reisinin olmayışının vermiş olduğu manevi sıkıntının yanında savaş yıllarında maddi sıkıntılarının da zuhur etmesi yalnız başına kalan aileyi âdetâ çaresizliğin kucağına itmektir.

Şu yüce dağları duman kaplamış

Yine mi gurbetten kara haber var

Seher vakti bu yerde kimler ağlamış

Çimenler üstünde gözyaşları var²⁴

Birinci Dünya Savaşı sırasında Doğu Cephesi’ne gönderilen birliklerin birine düşman baskın düzenler ve baskın sonunda bütün askerler şehit olur²⁵. Olayı müşahede eden bir Erzincanlı yedek subayın kaleme aldığı bu türkü oldukça hazindir. Savaş yıllarında gurbet birçok zaman kara haberlerin geldiği mekân olarak addedilmiştir. Çünkü yaralananların ve ölenlerin haddi

²³ Fahri Taş ve Salih Turhan, *age*, s.751.

²⁴ Fahri Taş ve Salih Turhan, *age*, s.951.

²⁵Ruhi Kara, “Erzincan Folklorunda Hikâyeli Türküler”, *Bilge Seyidoğlu Kitabı*, Nisan 2011, s. 254-259.

hesabı yoktur. Her gün bir ailenin ocağına şivan düşmekte, hayli insanın bağı yanmaktadır. Dağların dumanı ile kara haberlerin gelişine ortam hazırlanan bu türküde sabahın erken vakitlerindeki çiğ tanecikleriyle de gözyaşlarının bağdaştırılması oldukça duygu yüklü ve estetikdir.

Dokunmayın bir yaralı yanım var

Söyletmeyin efkârım var gamım var

Bana derler şu gurbette neyin var

Hiç demezler kömür gözlü yavrum var²⁶

Gurbet kelimesi ile garip ve gureba kelimeleri aynı kökten gelir. İnsan garip olduğu yerde mutlu olamaz ve her daim kendini ezik hisseder. Bu ezilmişliği de sadece gurbete giden insan değil arkasında onun yolunu gözleyen anne, baba, kardeş, eş veya çocuk gibi bütün aile hisseder. Tıpkı bu türküde olduğu gibi. Yavrusunu gurbete gönderen ebeveyn içten içe tasalanmakta ve efkârlanmaktadır. Her ne kadar dik durmaya çalışsa da bir tarafı mütemadiyen yaralıdır.

Bir yiğit gurbete düşse

Gör başına neler gelir

Sılası fikrine düşse

Yaş gözüne dolar gelir²⁷

Gurbetin acı yüzü bu türküye de yansımıştır. Yiğit Türkçe Sözlük'te "güçlü ve yürekli, kahraman, alp" biçiminde tavsif edilir. Fakat gurbete düşen yiğit gurbetin ağır yükünü omuzlarında taşımakta güçlük çektiği için yavuz iken zebun olur ve beli bükülür. İnsan her daim doğduğu yerde yaşayamaz, şartlar insanı çoğu kez doyduğu yere doğru sürükler. Fakat insan maddi kimliğiyle ne denli gurbete (doyduğu yere) bağlı olursa olsun, manevi kimliğiyle insanın aidiyeti muhakkak doğduğu, büyüdüğü topraklardır. Bunun içindir ki bu türküde olduğu gibi sıra fikri bile insanın içinden bir şeyler koparmaya muktedirdir.

Diyarı gurbette, garip ellerde

Mecnun gibi kaldım gurbet ellerde

Garibin ahı var çektiği yerde

Çeken bilir aşk ehlinin halinden²⁸

²⁶Fahri Taş ve Salih Turhan, *age*, s.896.

²⁷ *Age*, s. 205.

Gurbetin soğuk yüzüyle beraber ayrılığın acı veçhesinin aynı anda tecrübe edildiği bir sevda hikâyesidir bu türkü. Türkü de “ben” diyar-ı gurbeti aynı zamanda garip eller biçiminde niteleyerek yalnızlığını ve yalıtılmışlığını ifade etmiş, gurbetin ve ayrılığın vermiş olduğu kavuşma arzusuyla Mecnun gibi çıldıracak raddeye geldiğini belirtmiştir.

Başı duman pare pare
Yol ver dağlar yol ver bana
Gönlüm gitmek ister yâre
Yol ver dağlar yol ver bana²⁹

Türküde yârimden ayrı kalan “ben” dağlara seslenmekte ve kendisine yol vermesini dağlardan istemektedir. Belli ki “ben” gurbette yalnızdır, gariptir, mahzundur. Gurbet ve ayrılık acısıyla gözleri yaş dolmakta; buna rağmen umutla dağların yol vermesini beklemektedir.

Bu dağı delemedim
Yanına gelemedim
İzinim el elinde
İzinsiz gelemedim³⁰

Gurbet kültüründe dağın önemli bir yeri vardır. Türkülerimizde dağlar genellikle ayrılığı, yalnızlığı ve hüznü simgelemektedir. Çünkü onlar aşılmazdır. Birkaç on yıl öncesi düşünüldüğünde mahdut imkânlarla değil dağları aşmak bir köyün yanı başındaki başka bir köye gitmek bile müşkül bir durumdur. Bir önceki türkü de olduğu gibi bu türküde de vuslatı engellediği için dağlara sitem vardır. Elbette yâre kavuşmada dağlar tek başına engel teşkil etmez. Türküde gurbette çalışan “ben”in emri altında çalıştığı bireyden izin alamamış olması da dağlar kadar vuslatı engellemektedir.

Bir mektup yazdım sılaya
Yâre armağanım olsun
Zarfa koydum gözyaşımı
Yâre armağanım olsun³¹

²⁸ Age, s.312.

²⁹ Age, s.140.

³⁰ Age, s.302.

³¹ Age, s.190.

Teknolojinin bu denli gelişmediği; 3G teknolojisinin, sesli ve kısa mesajların, bilgisayarlar aracılığıyla genel ağ üzerinden görüntülü görüşmenin olmadığı, saat başı otobüs ve uçak seferlerinin tertip edilmediği; yâre ulaşmanın kırk kırat mesafesinde olduğu demlerde mektup önemli bir iletişim aracıydı ve gurbetteki insanlar mektuplarıyla birlikte acılarını, hasretlerini, heyecanlarını, hayallerini ve belki de en önemlisi sevdalarını zarfların içine koyup sevdiklerine gönderiyordu. Arzuhâliyle beraber zarfa gözyaşlarını koyanların hikâyesi bu türküde anlatılmaktadır.

Yolumuz gurbete düştü

Hazin hazin ağlar gönül

Araya hasretlik girdi

Hazin hazin ağlar gönül

Garip garip ağlar gönül

Dertli dertli ağlar gönül³²

“Türk kültüründe mekân mevcudiyetin ve mensubiyetin sembolü olarak görülür. Mekân hâkim olunan yerdir. Bu yerden istemeden ve elde olmayan nedenlerden dolayı ayrılmak, göç etmek kabul edilemeyecek bir durumdur”³³ ve gönüllere elem salmaktadır. Gurbetin, garipliğin, hüznün, derdin, hasretliğin ve acının birkaç mısradaki terennüm edildiği nadide türkülerden biri olan yukarıdaki türkünün geneline gurbet düşüncesiyle birlikte kasvetli bir hava sirayet etmiş ve gurbetin olumsuz yönleri âdeta birkaç mısradaki özetlenmiştir. Türküde sıldan ve yârdan ayrılmanın vermiş olduğu hüznün “ben”i içten içe ağlatmakta ve “ben”in sinesini yakmaktadır. Yine bu iç yanğını yurt dışında yaşayıp gurbetin soğuk yüzünü her zerresiyle hissetmiş bir şairimizin dilinden “Saygın’ım, sevgim imandan/ Bu sevgi aşk Erzincan’dan/ Ayrılmam cennet vatandan/ Gurbet elde yandı gönlüm”³⁴ biçiminde terennüm edilmiştir.

³² Age, s.766.

³³ Mehmet Akman, “Erzincan Türkülerinde Göç Kavramı”, Halk Kültüründe Göç Uluslararası Sempozyumu, 28-29-30 Mayıs 2010, Balıkesir, s.10.

³⁴ <http://www.turkpartner.de/Yazarlar/OAraS/Dns.htm>, 06. 01. 2012.

**Mektup gider gelir iki kuruşa
Nasıl edek bu hasretlik savaşa
Gece gündüz yalvarırım Mevla'ya
Ağam gele sılasına kavuşa³⁵**

Kuşkusuz Erzincan türküleri içinde önemli bir yekûnu da Eğin türküleri oluşturmaktadır. “Eğin türküleri gurbet teminin mihverî etrafında toplanmışlardır. Gurbet muhtelif sebeplerle –bilhassa burada tabiatın nankörlüğü hâkim- Eğin’de karınlarını doyurmak iktidarında bulunmayanların akıbetidir.”³⁶ Bu hazin akıbet yine Boratav’ın tespitiyle “kimi zaman ölümle müsavî, kimi zaman da ölümden daha ağırdır.”³⁷ Öyle ki mektup için verilen iki kuruş bile insanların bütçesini sarsmakta, onları müşkül duruma sokmaktadır.

III. SONUÇ

Sonuç olarak, bu çalışmada “Erzincan Türkülerinde Gurbet Teması” üzerinde durulmuştur. Erzincan savaşlar, mezalimler ve en önemlisi de depremler sebebiyle acılı bir coğrafyada bulunduğundan göç bölgesinin kültürel değerlerinin kaderini belirlemiştir. Bu bağlamda Fahri Taş ve Salih Turhan tarafından hazırlanan “Erzincan Türküleri” adlı kitaptaki 540 türkünün pek çoğu gurbet temalıdır. Türkülerin kimilerinde yârin diyarına katarlarla selam gönderilmekte, kimilerinde mektupların içine gözyaşı konulmakta, kimilerinde ise vuslatı engellediği için dağlara sitem edilmekte velhasıl gurbet acı yüzünü her zerresiyle hissettirmektedir.

Millî birlik ve beraberliğimizin en önemli unsurlarından biri olan türküler “bizim boy aynamız, vekârımız, şah damarımız, adımız, andımız, maksadımız, ağız tadımızdır. Bütün dünyayı güzelleştiren sesimiz, yüzyıllardan beri Altaylardan Tuna’ya uzayan nefesimiz, Anadolu’dan Türkistan’a kol atan ebemkuşağımızdır.”³⁸ Yeri geldiğinde kız ve oğlan babalarına “Ey gelinlik çağına ermiş kızların titrek yürekli babaları, bir Avşar barağı değilse bile sıradan bir Anadolu türküsünü kaş-göz yarmadan okuyabildiğinden emin olmadığımız hiçbir delikanlıya yavrunuzu emanet etmeyiniz. Ve ey alenen

³⁵ Enver Gökçe, *age*, s.65.

³⁶ P. Naili Boratav, *Folklor ve Edebiyat 2*, Adam Yayınları, İstanbul 1982, s. 359.

³⁷ *Age*, s.352.

³⁸ Y. Bülent Bâkiler, *Türkistan Türkistan*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 1997, s. 69-70.

pilava kaşık saplayacak kertede gemi azya almış koçak erlerin bahtiyar babaları; evladınıza layık görüp evinize gelin diye getirdiğiniz hanımefendinin belki bir Yozgat sürmelisi değilse bile, sıradan bir kına havasını kaş-göz yarmadan okuyabildiğine kani olmadığınız hiçbir güzele koç yiğidinizi kurban etmeyiniz!”³⁹ biçiminde tembihimizdir türküler.

Bu manada Türk tasavvur ve tefekkürünün yansıması biçimindeki türkülerle sahip çıkılmalı, onların her mısraının altında bir hazine yattığının bilincine bir an önce varılmalıdır.

KAYNAKÇA

- AKMAN Mehmet, “Erzincan Türkülerinde Göç Kavramı”, Halk Kültüründe Göç Uluslararası Sempozyumu, 28-29-30 Mayıs 2010, Balıkesir.
- ALKAN Turan, *Yatağına Yorganına Kırgın Irmaklar*, Ötüken Yayınevi, İstanbul 1997.
- ATILGAN Halil, *Türkülerin İsyanı*, Akçağ Yayınları, Ankara 2003.
- BÂKİLER Y. Bülent, *Türkistan Türkistan*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 1997.
- BORATAV P. Naili, *Folklor ve Edebiyat 2*, Adam Yayınları, İstanbul 1982.
- BORATAV P. Naili, *100 Soruda Türk Halk Edebiyatı*, Gerçek Yayınevi, İstanbul 1969.
- ÇETİNDAG Gültaş (2005), *Elazığ Türküleri*, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Elazığ.
- GÖKÇE Enver, *Eğın Türküleri*, Evrensel Basım Yayım, İstanbul 2001.
- KARA Ruhi, “Erzincan Folklorunda Hikâyeli Türküler”, Bilge Seyidoğlu Kitabı, Dergâh Yayınları, İstanbul 2011.
- Kültür Bakanlığı, *Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1991.
- KÖPRÜLÜ M. Fuad, *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 1976.
- KÖSEOĞLU Nevzat, *Milli Kültür ve Kimlik*, Ötüken Yayınları, İstanbul 1995.
- KURNAZ Cemal, *Türküden Şiire*, Bizim Büro Yayınları, Ankara 2003.
- ÖZBEK Mehmet, *Folklor ve Türkülerimiz*, Ötüken Yayınları, İstanbul 1981.

³⁹ Turan Alkan, *Yatağına Yorganına Kırgın Irmaklar*, Ötüken Yayınevi, İstanbul 1997, s. 244.

ÖZBEK Mehmet, Folklor ve Türkülerimiz, Ötüken Yayınları, İstanbul 1975.

ŞAHİN T. Erdoğan, Erzincan Tarihi, Erdav Yayınları, Erzincan 1985.

TAŞ Fahri ve TURHAN Salih, Erzincan Türküleri 1-2, Ankara 2004.

TAŞ Fahri, "Türkülerimiz ve Oyunlarımız III", Mengüceli (12 Haziran 1980), s. 11-13.

Türk Dil Kurumu, Türkçe Sözlük, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2005.

UÇAR Mustafa, Erzincan Örf ve Adetlerimizden Bir Demet, Erzincan Belediyesi Yayınları, Erzincan 1998.

YAKICI Ali, Halk Şiirinde Türkü, Akçağ Yayınları, Ankara 2007.

<http://www.turkpartner.de/Yazarlar/OAraS/Dns.htm>